

СТАДІЇ ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Манько Г.В.,

*здобувач кафедри адміністративного, кримінального права і процесу Інституту права ЗВО
«Міжнародний університет бізнесу і права»*

Манько Г.В. Стадії здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів

Наукова стаття присвячена розкриттю здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Порівнюється категорії «стадія», «адміністративна процедура» та «стадії адміністративної процедури», стадії адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Дається характеристика стадіям здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів.

Встановлено, що здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів дозволив можливо через наступні стадії: 1) звернення особи і прийняття заяви до розгляду уповноваженим підрозділом органу публічної адміністрації; 2) розгляд справи; 3) винесення рішення; 4) оскарження прийнятого рішення (факультативна); 5) виконання рішення.

Стадія винесення рішення нерідко виокремлюється лише умовно, оскільки зазвичай зливається з попередньою стадією як її логічне завершення. Але там, де вона відділяється у часі від стадії розгляду справи по суті, можливі навіть повторні перевірки розглянутих на попередній стадії документів та інших доказів і, крім того, аналіз знов представлених доказів. Рішення виносяться підрозділами Державної служби геології та надр України на підставі норм права, об'єктивних даних, внутрішнього переконання. На стадії прийняття (ухвалення) рішення надається юридична оцінка зібраної інформації, повно і всебічно досліджуються матеріали справи з метою встановлення об'єктивної істини, ухвалюється конкретне рішення.

Із сукупності питань про внутрішнє переконання слід виокремити питання про свободу і незалежну від зовнішніх впливів оцінку доказів, що підтверджують те чи інше право, обов'язок громадянина, потім – питання про винесення рішення, що не викликає сумнівів ані в частині достовірності документів і фактів, ані в аспекті їхньої внутрішньої несуперечності. Це означає, що в разі співставлення документів і фактів, які лежать в основі підтвердження права, обов'язку громадянина, певна їх частина (чи навіть окремих документів) буде суперечити вже готовому чи такому, що готується скластися, переконанню; слід зняти ці сумніви шляхом додаткової перевірки документів і доказів чи представленням нових документів і доказів.

Ключові слова: адміністративна процедура, довкілля, природні ресурси, стадії здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів.

Manko G.V. Stages of implementation of administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources

The scientific article is devoted to the disclosure of the implementation of the administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources. The categories «stage», «administrative procedure» and «stages of administrative procedure», stages of administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources are compared. A description of the stages of the administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources.

It is established that the implementation of the administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources allowed possibly through the following stages: 1) application of the person and acceptance of the application for consideration by the authorized unit of the public administration body; 2) consideration of the case; 3) making a decision; 4) appeal against the decision (optional); 5) execution of the decision.

The decision-making stage is often distinguished only conditionally, as it usually merges with the previous stage as its logical conclusion. But where it is separated in time from the stage of consideration of the case on the merits, it is even possible to re-examine the documents and other evidence considered at the previous stage and, in addition, the analysis of the newly presented evidence. The decision is made by the units of the State Service

of Geology and Subsoil of Ukraine on the basis of law, objective data, internal conviction. At the stage of making (making) a decision, a legal assessment of the collected information is provided, the case materials are fully and comprehensively investigated in order to establish the objective truth, a specific decision is made.

From the set of questions of inner conviction should be singled out the question of freedom and independent of external influences assessment of evidence confirming a right, duty of the citizen, then - the question of making a decision that does not raise doubts about the authenticity of documents and facts, nor in the aspect of their internal consistency. This means that in the case of comparing the documents and facts that underlie the confirmation of the right, duty of the citizen, a certain part of them (or even a separate document) will contradict the already ready or being prepared to form a belief; these doubts should be removed by further verification of documents and evidence or by the submission of new documents and evidence.

Key words: administrative procedure, environment, natural resources, stages of implementation of administrative procedure in the field of environmental protection and natural resources.

Проблематика роботи. У вітчизняній адміністративно-правовій науці прийняття адміністративних актів розглядалася і досі розглядається переважно у структурі так званого «адміністративного процесу» – як його частина або вид. Власне, категорія «адміністративний процес» ще з радянських часів мала вагоме методологічне значення у науці адміністративного права і досі належить до числа актуальних. Тому детальному аналізу процедури прийняття адміністративних актів має передувати з'ясування змісту поняття «адміністративний процес» та його структури, а також його співвідношення з категорією «адміністративна процедура (процедури)». Це дозволить чіткіше окреслити зв'язок прийняття адміністративних актів з іншими формами публічного управління, визначити його місце в адміністративному праві та засади правового регулювання процедури прийняття адміністративних актів.

Стан опрацювання цієї проблематики. Нині, завдяки науковим працям: В.Б. Авер'янова, К.К. Афанасьєва Ю.П. Битяка, І.В. Дроздова, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, С.В. Ківалов, І.Б. Коліушка, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Є.О. Легези, М.Б. Острах, Г.М. Писаренко, В.П. Тимошука та інших науковців, досліджено ряд особливостей діяльності органів публічної влади з надання адміністративних (управлінських) послуг населенню. Але у наукових дослідженнях питання стадіям здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів не вивчалися.

Метою даної статті є розкрити стадії здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів та дати їй характеристику.

Для вирішення поставленої мети, автором поставлені такі **завдання**:

- 1) дослідити тлумачення різних науковців та нормативно-правові акти з категорії «стадія», «адміністративна процедура» тощо;
- 2) дати характеристику стадіям здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. При розв'язанні цього питання підтримаємо позицію В. П. Тимошука, який пропонує, досліджуючи питання стадій процедури, виділяти як процедуру прийняття адміністративного акту. Використовуючи такий підхід, можна відштовхуватися від здобутків адміністративно-правової доктрини в частині стадій адміністративного провадження (принаймні прихильників «управлінського» та «широкого» підходів до адміністративного процесу) [1, с. 169].

Зокрема, професор М. М. Тищенко вважає, що «у структурі кожного окремого провадження можна виділити стадії провадження – відносно відмежовані, виділені в часі й логічно пов'язані сукупності процесуальних дій (процедур), які відрізняються колом суб'єктів і закріплюються відповідними процесуальними актами» [2, с. 488]. Щоправда, як уявляється, у цьому випадку не можна абсолютизувати думку про «закріплення стадій окремими процесуальними актами», адже на відміну від традиційних видів процесу (кримінального та цивільного) діяльності адміністративних органів невластивий такий високий рівень формалізації, за винятком хіба що окремих видів проваджень (наприклад, у справах про адміністративні правопорушення).

Досить близьким є також визначення стадій професором О. В. Кузьменко: «під стадією адміністративного провадження слід розуміти підпорядковану загальній меті цього виду адміністративного провадження його відносно відокремлену частину, що має власні особливості та завдання» [3, с. 121]. Заслужують уваги акценти на підпорядкованості загальній меті, на відносній відокремленості частини провадження, та на наявності власних завдань.

Щодо власне переліку стадій процедури прийняття адміністративних актів, то загально визнаного підходу у нашій вітчизняній доктрині немає (зокрема якщо оглянути позиції адміністративістів – прихильників управлінської концепції адміністративного процесу). Наприклад, О. М. Бандурка та М. М. Тищенко виді-

ляють такі стадії адміністративного процесу: 1) стадія аналізу ситуації, в ході якої збирається і фіксується інформація, оцінюється перспектива подальшого руху справи, ухвалюється рішення про необхідність такого руху. Цю стадію можна також назвати стадією порушення адміністративної справи; 2) стадія ухвалення рішення у справі, в ході якої: а) дається юридична оцінка зібраної інформації; б) досліджуються матеріали справи, ухвалюється конкретне рішення; 3) стадія оскарження або опротестування рішення у справі (ця стадія має факультативний характер); 4) стадія виконання ухваленого рішення [4, с. 21].

У академічному підручнику професор М. М. Тищенко виділяє ті ж самі стадії, але міняє місцями стадії виконання та оскарження [2, с. 488]. Очевидно, що у нашому випадку стадія виконання взагалі залишається поза процедурою прийняття адміністративних актів (хоча і є стадією адміністративної процедури загалом, часто факультативною). Проблемним моментом означеної вище позиції вважаємо відсутність стадії «підготовки справи до розгляду та вирішення».

Російський дослідник проблематики адміністративних процедур І. М. Лазарев робить висновок про виділення практично тих же загальних стадій адміністративно-процедурного процесу: 1. Порушення адміністративної справи і її попереднє дослідження (розгляд) матеріалів справи. 2. Розгляд справи по суті компетентним органом (посадовою особою) і прийняття у цій справі індивідуального правового акта (адміністративного акта). 3. Оскарження рішення у справі (факультативна стадія). 4. Виконання прийнятого у справі рішення (у низці випадків – факультативна стадія) [5, с. 120-121]. І в цьому випадку стадія «підготовки справи до розгляду та вирішення», на жаль, теж не виокремлюється.

Так, В. Г. Перепелюк у дослідженні провадження за заявами виділяє стадії: порушення провадження, адміністративне розслідування, підготовка справи до вирішення, вирішення справи, виконання рішення [6, с. 229-295]. Перегляд адміністративних рішень розглядається ним як окреме провадження. Тут проблематичним здається розмежування другої та третьої стадій.

На нашу думку, при вирішенні питання про стадії процедури прийняття адміністративних актів та їх самотійність необхідно виходити з того, що стадії в процедурі – це певні частини цілого, які об'єднані певним завданням (завданнями).

Не можна не погодитись з позицією російських дослідників Б. М. Лазарева, І. Ш. Муксинова, А. Ф. Ноздрачева, які вважають, що провадження (процедура) реалізації прав і обов'язків громадян передбачає такі стадії: 1) подання заяви і прийняття її до розгляду державним органом, посадовою особою; 2) розгляд справи, вибір відповідних матеріальних правових норм; 3) винесення рішення; 4) виконання рішення; 5) оскарження рішення [7, с. 77].

Отже, розглянемо детальніше вищезазначені стадії здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів в Україні з урахуванням пропозиції змінити місцями стадію «виконання рішення» та «оскарження рішення», так як виконання рішення може бути тільки якщо споживачем адміністративної послуги не було оскаржено відповідно до нормативно-правових актів, а якщо вже була надана адміністративна послуга (видача дозволу, ліцензії), то тоді втрачає цінність (значення) стадія оскарження дозволу, ліцензії тощо.

Подача громадянином заяви і прийняття його до розгляду державним органом – *початкова стадія*. На цій стадії громадянин офіційно виражає свій намір реалізувати своє право, свій обов'язок. Розгляд справи, пов'язаної зі здійсненням прав громадянина, зазвичай відбувається з його ініціативи на підставі поданої заяви. Форма заяви, як правило, письмова, хоча у законодавстві немає прямої вказівки на необхідність письмової форми або на допустимість усної. У більшості випадків, якщо нормативний акт згадує про заяву, то передбачається, що йдеться про письмовий документ. Іноді на практиці заявою вважається сам факт звернення громадянина до органу публічної адміністрації.

Реквізити письмової заяви нормами права, як правило, не визначаються. Це означає, що у більшості випадків воно повинно містити елементарні реквізити: зазначення ім'я, по батькові, прізвища заявника, його поштової адреси або місця роботи, викладення суті звернення.

У ряді випадків законодавцем або різноманітними органами управління встановлюються відповідно загальні, відомчі і локальні форми. Заслугує на поширення практика європейських держав (Німеччини, Бельгії, Великобританії тощо) стосовно розробки уніфікованих заяв щодо здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів (розроблення уніфікованих, стандартних заяв, анкет для здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів). Це полегшує можливість звернення громадян щодо здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів, підвищує чіткість і оперативність у роботі установ, і, відповідно, культуру обслуговування.

Необхідно, на наш погляд, також чітко регламентувати порядок здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Має бути забезпечено право на подання заяви про надання

послуги не лише на особистому прийомі, але й поштою, по телефону, факсом, електронною поштою, якщо це дозволяють технічні можливості уповноваженого органу публічної адміністрації. Про отримання письмової або усної заяви має робитися відповідний запис у спеціальному журналі реєстрації заяв з одночасною видачею довідки про таку реєстрацію, із зазначенням у ній дати та номеру реєстрації. Отримання заяви по телефону, факсом чи електронною поштою має підтверджуватися аналогічним способом, із повідомленням дати та номеру реєстрації.

Також слід визначити чіткий перелік документів, які вимагаються від заявника. Так, наприклад для здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів щодо спеціального дозволу на користування надрами за результатами продажу на аукціоні необхідні наступні документи: заява про намір взяти участь в аукціоні із зазначенням назви і місцезнаходження ділянки надр, виду корисних копалин, відомостей про претендента (найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця), адреси, номера телефону, телефаксу, прізвища та посади керівника (для юридичної особи), електронної адреси; опис документів, що додаються до заяви, належним чином завірених претендентом; копії паспорта та реєстраційного номера облікової картки платника податків – фізичної особи; довідка з Єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; документ, що підтверджує повноваження уповноважених осіб, які представлятимуть інтереси покупця на аукціоні; документи, що підтверджують сплату вартості пакета аукціонної документації, гарантійного внеску, завірених претендентом; документ, що підтверджує реєстрацію юридичної особи в країні її місцезнаходження, зокрема витяг із торговельного, банківського або судового реєстру (для іноземних юридичних осіб); заявка на участь в аукціоні, яка подається організаторові аукціону з пронумерованими сторінками з описом доданих до неї документів, засвідченим підписом уповноваженої особи претендента, в запечатаному конверті [8]

При цьому необхідно звести їх кількість до обґрунтованого мінімуму та забезпечити безкоштовно необхідну кількість бланків документів, формулярів. Якщо для здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів крім заяви вимагаються додаткові документи, то заявникові має надаватися достатньо часу для їх підготовки до початку здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Форми документів, які вимагаються від заявників, повинні бути максимально простими і, як правило, оформлятися у вигляді анкет. Сьогодні існує практика відкритого поширення різноманітних формулярів завдяки використанню сучасних інформаційних технологій.

На другій стадії реалізації права і обов'язку громадянина щодо здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів досліджуються та оцінюються отримані матеріали, що підтверджують наявність суб'єктивного права, обов'язку, у разі необхідності притягуються додаткові докази з метою з'ясування всіх обставин справи, підбирається норма права, яку необхідно застосувати шляхом тлумачення її змісту. Необхідно звернути увагу і на розробку етичних критеріїв оцінки дій та особистості працівників Державної служби геології та надр України, який вирішує справи про реалізацію прав і обов'язків громадян. Особи, що розглядають справи щодо здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів, крім ділових якостей, наявності освіти, повинні мати певний комплекс моральних якостей. Етичні норми мають стати одним із видів соціальних норм, що визначатимуть соціальний статус державного службовця, який здійснює адміністративні процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів.

Сьогодні між громадянином та підрозділами Державної служби геології та надр України часто стоять «паперові перепопи». Ось чому на стадії розгляду справи необхідно ширше застосовувати принцип безпосередньої участі громадянина у процесі. Цей принцип передбачає надання громадянину можливості бути вислуханим, заявити додаткові клопотання. Необхідно чітко встановити види справ з надання адміністративних послуг, які повинні розглядатися тільки у присутності заявника.

Розмір плати за надання спеціального дозволу на користування надрами визначається за результатами проведення аукціону. Початкова ціна продажу спеціального дозволу на користування надрами на аукціоні розраховується організатором аукціону відповідно до Методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на користування надрами, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1374 [9].

Стадія винесення рішення нерідко виокремлюється лише умовно, оскільки зазвичай зливається з попередньою стадією як її логічне завершення. Але там, де вона відділяється у часі від стадії розгляду справи по суті, можливі навіть повторні перевірки розглянутих на попередній стадії документів та інших доказів і, крім того, аналіз знов представлених доказів. Рішення виносяться підрозділами Державної служби геології та надр України на підставі норм права, об'єктивних даних, внутрішнього переконання. На стадії прийняття

(ухвалення) рішення надається юридична оцінка зібраної інформації, повно і всебічно досліджуються матеріали справи з метою встановлення об'єктивної істини, ухвалюється конкретне рішення.

Із сукупності питань про внутрішнє переконання слід виокремити питання про свободу і незалежну від зовнішніх впливів оцінку доказів, що підтверджують те чи інше право, обов'язок громадянина, потім – питання про винесення рішення, що не викликає сумнівів ані в частині достовірності документів і фактів, ані в аспекті їхньої внутрішньої несуперечності. Це означає, що в разі співставлення документів і фактів, які лежать в основі підтвердження права, обов'язку громадянина, певна їх частина (чи навіть окремий документ) буде суперечити вже готовому чи такому, що готується скластися, переконанню; слід зняти ці сумніви шляхом додаткової перевірки документів і доказів чи представленням нових документів і доказів.

Підстави для відмови є: за рішенням аукціонного комітету заявка на участь в аукціоні підлягає відхиленню у разі: невідповідності документів вимогам цього Порядку; виявлення в документах, поданих претендентом, недостовірних відомостей, застосування до претендента ліквідаційної процедури або винесення судовими органами постанови про визнання його банкрутом; наявності у претендента податкового боргу та активів у податковій заставі; невиконання претендентом вимог цього Порядку та регламенту попередніх аукціонів; невиконання програм робіт на ділянках надр, на користування якими претенденту вже надано дозвіл, або виявлення порушень правил користування надрами на таких ділянках, що зафіксовані в актах перевірок, описах або розпорядженнях відповідних органів і не усунуті в установлені строки. Претендентам, заявки яких відхилено, організатор аукціону повертає протягом 10 робочих днів після прийняття відповідного рішення сплачену ними суму гарантійного внеску. Вартість пакета аукціонної документації не повертається [8].

Оскарження прийнятих рішень являє собою, по суті, додаткову гарантію прав і обов'язків громадян. На стадії оскарження (при розгляді скарги) здійснюється контроль за правильністю рішення по суті, за його законністю і обґрунтованістю, а також за дотриманням встановленої процедури.

Уповноважений орган може приймати такі рішення: здійснити адміністративні процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів надати адміністративну послугу, відмовити в її здійсненні або залишити заяву без розгляду на підставах, прямо передбачених законодавством. Коли законодавство делегує право визначати підстави для відмови в здійсненні адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів відповідним органам публічної адміністрації, це означає прямий конфлікт інтересів і погіршення якості їх здійснення.

Щодо відмови в здійсненні адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів, то заявник повинен мати право домагатися відшкодування збитків за безпідставну відмову в здійсненні адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів у рамках адміністративного судочинства.

Важливим видається і те, щоб відшкодування сплачував безпосередньо уповноважений орган публічної адміністрації. Якщо повноваження делеговані іншому органу, то орган-виконавець не повинен відшкодувати збитки у разі можливої процедури адміністративної апеляції до уповноваженого органу у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Рішення цього органу не матимуть загальної законної сили, як, наприклад, рішення суду, але його юридичними наслідками можуть бути лише здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів або відмова в її наданні. Адміністративну апеляцію на відмову в здійсненні адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів можна розглядати як передбачену законодавством процедуру звернення за відповідною адміністративною процедурою.

Враховуючи, що результатом процедури здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів є рішення уповноваженого органу чи його посадової особи, яке може вплинути на права інших осіб або покласти на них певні обов'язки, має бути передбачена можливість участі в такому провадженні зацікавлених осіб. І звичайно, під час здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів в уповноваженого органу може виникнути необхідність скористатися допомогою спеціалістів з певних питань, наприклад, провести експертизу тощо.

Виконання рішень – одна з важливих стадій процедури реалізації прав і обов'язків громадян, в ході якої дістає логічного завершення вся діяльність щодо адміністративної справи. Підрозділи Державної служби геології та надр України повинні здійснити цілий ряд дій, створити умови для своєчасного і точного виконання рішень (наприклад, видати спеціальний дозвіл на користування надрами). Від їхніх дій залежить фактичне втілення в життя прав громадянина і виконання ним обов'язків. На цій стадії активну участь бере і громадянин. Так, для реалізації свого права на зайняття певним видом діяльності він повинен своєчасно (тобто термін не повинен перевищувати 30 денний строк, а в окремих випадках, залежно від виду адміністративного акта, бути ще коротшим) отримати свідоцтво, ліцензію, сертифікат тощо.

Законодавцем повинні бути чітко регламентовані загальні вимоги до здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів. Заявникові має гарантуватись отримання результату в найкоротший розумно обґрунтований термін. Обмеження строків буде не лише дисциплінувати уповноважені органи, а й стимулюватиме їх до перегляду і спрощення здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів, наприклад, шляхом спрощення чи скасування внутрішніх процедур погодження, візування тощо. Сьогодні багато процедур або взагалі не обмежені термінами, що є неприпустимим, або встановлені терміни є абсолютно необґрунтованими.

Слід погодитись з спеціалістом в сфері адміністративних послуг І. В. Дроздовою, яка пропонує для того, щоб дисциплінувати уповноважені органи, запровадити правило, за яким у разі перевищення термінів здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів заявникові повертається сума коштів на оплату послуги пропорційно до часу прострочення, з подальшим стягненням цієї суми на користь держави з винних службових осіб [10]. За порушення встановленого порядку здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів винні особи (працівники підрозділів Державної служби геології та надр України) мають нести дисциплінарну, цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Оскільки порушення уповноваженими органами прав громадян та юридичних осіб може завдати їм значних збитків, то можна передбачити створення страхових фондів для їх відшкодування. Водночас доцільно матеріально стимулювати службовців за якісне здійснення адміністративних процедур у сфері захисту довкілля та природних ресурсів з використанням механізмів, поширених у підприємницькому секторі.

Висновки. Отже, висвітлення здійснення адміністративної процедури у сфері захисту довкілля та природних ресурсів дозволив виділити такі її стадії: 1) звернення особи і прийняття заяви до розгляду уповноваженим підрозділом органу публічної адміністрації; 2) розгляд справи; 3) винесення рішення; 4) оскарження прийнятого рішення (факультативна); 5) виконання рішення.

Список використаних джерел:

1. Тимошук В. П. Процедура прийняття адміністративних актів : питання правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К. 2009. 214 с.
2. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П. Адміністративне право України : академічний курс : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. : у 2 т. К. Юридична думка. 2004. Т. 2 : Особлива частина. 583 с.
3. Кузьменко О. В. Структура адміністративного процесу : оновлення виміру. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : спец. вип. : у 2 ч. Сімферополь : Кримський юрид. ін-т Харківського ун-ту внутрішніх справ. Віддруковано ПП "Ельнью". Ч. 1. – 2005. С. 117– 121
4. Бандурка О. М. Міліція і населення : теорія і досвід партнерства : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 199 с.
5. Лазарев І. М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2002. 199 с.
6. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина : навч. посібник. Чернівці : Рута, 2003. 367 с.
7. Лазарев Б. М. Управленческие процедуры. АН СССР ин-т государства и права. М.: Наука, 1988. 272 с.
8. Надання спеціального дозволу на користування надрами за результатами продажу на аукціоні. URL.: <https://posluga.gov.ua/info/service/bycategory-1563/2677/documents/0/0#>
9. Методики визначення початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1374. Офіційний вісник України. № 42. стор. 70. стаття 2772.
10. Дроздова І. В. Відповідальність МВС у сфері сервісно-публічної діяльності : правові аспекти. Проблеми протидії злочинності у сфері громадської безпеки : Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 10 жовт. 2008 р.). Дніпропетровськ : ДДУВС. 2009. С. 50–57.